جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى تارىخى مەجمۇئەسى

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى

4

(2 _ كىتاب)

مىللەتلەر نەشرىياتى

بېيجىڭ

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى

4

(2 - كىتاب)

ISBN7-105-07646-1

9 787105 076468 >

ISBN 7-105-07646-1/I · 1641

民文（维240） 上、下册定价：60.00元

ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتى تارىخى(2)

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.co

مەسئۇل مۇھەررىر : ئەركىن ئابدۇقادىر
ئەخمەتجان ھوشۇر

ئابلىز ئەمەت
مەسئۇل كوررېكتور : خەيرىنىسا روزى
خۇدابەردى خېلىل

جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر ئەدەبىياتى تارىخى مەجمۇئەسى

ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى(4)

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى
مىللەتلەر ئەدەبىياتى تەتقىقات ئورنىنىڭ مەسئۇللۇقىدا يېزىلدى

نەشر قىلغۇچى : مىللەتلەر نەشرىياتى
ئادرېسى : بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14 - قورۇ
پوچتا نومۇرى :100013، تېلېفون نومۇرى : 64290862 _ 010
ساتقۇچى : جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى : دىشىن باسما زاۋۇتى
نەشرى : 2006 - يىل 4 - ئايدا 1 - قېتىم نەشر قىلىندى
بېسىلىشى : 2006 - يىل 4 - ئايدا بېيجىڭدا 1 - قېتىم بېسىلدى
ئۆلچىمى : 850×1168م م. 32كەسلەم
باسما تاۋىقى : 30.375
سانى : 0001 _ 2000
باھاسى : 60.00 يۈەن (ئىككى قىسىم)

全国少数民族优秀图书出版资金资助项目

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔文学史.第4卷/新疆社科院民族文学研究所编著.—北京：民族出版社, 2006.4
ISBN 7-105-07646-1

Ⅰ.维… Ⅱ.新… Ⅲ.维吾尔族—少数民族文学：当代文学—文学史—中国—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.Ⅰ207.915

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006) 第 034184 号

第4卷：阿扎提.苏里坦
克力木江.阿布都热依木编

责任编辑：艾尔肯.阿不都卡德尔　阿合买提江.吾守尔

责任校对：阿不力孜.艾买提，海仁沙.肉孜，胡达百尔地
封面设计：刘家峰

出版发行: 民族出版社　http://www.e56.com.cn
社　址: 北京市和平里北街 14 号　邮编: 100013
电　话: 010-64290862 (维文室)
印　刷: 北京迪鑫印刷厂
版　次: 2006 年 4 月第 1 版　2006 年 4 月北京第 1 次印刷
开　本: 850 毫米×1168 毫米
印　张 30.375
印　数: 0001-2000 册
定　价:（上下册）60.00 元

«ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» تەھرىر ھەيئىتى

ھەيئەت پەخرىي مۇدىرى:

ئىسمائىل تىلىۋالدى — شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى

ھەيئەت مۇدىرلىرى:

ئابدۇرازاق تۆمۈر — تەتقىقاتچى، ماگىستىر ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ليۇ بىن — تەتقىقاتچى، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ھەيئەت ئەزالىرى:

ئابدۇشۈكۈر تۇردى — تەتقىقاتچى

ليۇ كۇيلى — تەتقىقاتچى، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

لاڭ يىڭ — تەتقىقاتچى، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ئازاد رەھمىتۇللا سۇلتان — پروفېسسور، دوكتور ئاسپىرانت يېتەكچىسى

ئالىمجان سابىت — ئالىي مۇھەررىر

ئىمىنجان ئەھمىدى ئۇتۇق — كاندىدات تەتقىقاتچى

ھەبىبۇللا ئابدۇسالام — كاندىدات تەتقىقاتچى

ئۇچىنچى باب . ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان پروزىچىلىقى

ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان پروزىچىلىقىنىڭ تارىخىي تەرەققىياتى

ــ تېيىپجان هادى ، ئابدۇللا تالىپ ، ئايشەم ئەخمەت ، سەمەت دۇگايلى ، مۇھەممەت ئىمىن ، ئالىمجان ئىسمايىل ، قاهار جېلىل ، غەيرەت ئاسىم ، ئەكبەر غۇلام .

ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىدا پروزىچىلىقنىڭ تەرەققىيات يولى ئەگرى ـ توقاي ، ئەمما ئىجادىيەت مۇۋەپپەقىيەتلىرى ئالاھىدە گەۋدىلىك بولدى . قەدىمدىن تارتىپ شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنى ئاساس قىلىپ كەلگەن ئۇيغۇر ئەدەبىياتى مىلادىيە 20 ـ ئەسىردە ئەدەبىي ژانىر ـ ئەدەبىي شەكىللەر جەھەتتە كۆپ خىللىشىپ ، پۈتۈن ئەدەبىيات تارىخىدىكى ئەڭ قاينام ـ تاشقىنلىق بىر دەۋرنى باشتىن كەچۈردى . بۇنداق قاينام تاشقىنلىق ۋەزىيەتتى پروزىچىلىق ساھەسىدە تېخىمۇ گەۋدىلىك بولدى . ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ هازىرقى زامان باسقۇچىدا زۇنۇن قادىرى ، سەيپىدىن ئەزىزى ، ئابلىز نازىرى . . . قاتارلىق بىر ئەۋلاد يازغۇچىلار «ماغدۇر كەتكەندە» ، «مۇئەللىمنىڭ خېتى» ، «يېتىم توختى» ، «تۇگمەن» ، «مىجىلغان ياش يۈرەكلەر» قاتارلىق هېكايىلىرى بىلەن ئاساس سالغان رېئالىزملىق ئۇيغۇر پروزىچىلىقى بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتى باسقۇچىغا قەدەم قويغاندىن كې-

يىن تېخىمۇ مول ئىجادىيەت نەتىجىلىرىگە ئېرىشىپ ، قىسقىلا بىر مەزگىللىك تەرەققىيات ئارقىلىق ئەدەبىياتىمىزدىكى ئاساسلىق ژانىر-لارنىڭ بىرىگە ئايلاندى ، يېڭى دەۋر باسقۇچىغا كەلگەندە بولسا ، پروزا ئىجادىيىتى جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيەت ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ ئالدىنقى قاتا-رىدا تۇردى .

بۈگۈنكى زاماندىكى ئۇيغۇر پروزىچىلىقىنىڭ شەكىللىنىشىگە ھا-زىرقى زامان باسقۇچىدىكى پروزىچىلىقىمىز ئاساس بولدى ، باشقا مىللەتلەرنىڭ پروزىچىلىقى مەلۇم دەرىجىدە تەسىر كۆرسەتتى ، ئازاد-لىقنىڭ دەسلىپىدىكى قاينام - تاشقىنلىق ، جۇشقۇن ، يېڭىچە ھايات پۇتمەس - تۈگىمەس ئىلھام بۇلىقى ۋە تۇرمۇش مەنبەسى بولدى ، يىگىدىن تەسىس قىلىنغان «تارىم» («شىنجاڭ ئەدەبىيات - سەنئى-تى») ژۇرنىلى ئىجادىيەت سورۇنى بولدى . شۇنىڭ بىلەن مىلادىيە 1950 - يىللارنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا پروزىچىلىق ساھەسىدىمۇ ئاز بولمىغان ئىجادىيەت نەتىجىلىرى ئوتتۇرىغا چىقتى . بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىنىڭ دەسلىپىدە يېزىلغان سەيپىدىن ئەزىزىنىڭ «تۇردى قا-سىمنىڭ خۇشاللىقى» ناملىق ئوچېركىدە ، شۇكۇر يالقۇننىڭ «چىن دوستلۇق» ناملىق ھېكايىسىدە ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بىر قىسىم ئە-سەرلەردە كونا جەمئىيەتتە پومېشچىك يەرلىرىگە ياللىنىپ ئىشلەپ ئېزىلگەن گاداي سۈپىتىدە ياشىغان ، ئۇقۇبەتلىرىنى بولۇشىچە تارتقان ئۇيغۇر دېھ-قانلىرىنىڭ ئازادلىقتا ، يەر - زېمىنغا ، بەختىيار ھاياتقا ئېرىش-كەندىن كېيىنكى خوشاللىقى ، قەلبىدىكى ھاياجانلىق ئېتىخارى ، شۇنىڭدەك يېڭى جەمئىيەتتە شەكىللىنىۋاتقان يېڭىچە كىشىلىك مۇنا-سىۋەتلەر ئەكس ئەتتۈرۈلدى . بۇلار بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر پروزىچى-لىقىنىڭ دەسلەپكى نەتىجىلىرىگە ، شۇنداقلا ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ .

زۇنۇن قادىرى ، ئابلىمىت مەسئۇدى ، تۇردى ساماق ، ئەرشىد-دىن تاتلىق قاتارلىق يازغۇچىلار ئاشۇ يىللاردىكى پروزىچىلىقنىڭ

ئالدىنقى قاتاردىكى ۋەكىللىرى ۋە تۆھپىكارلىرىدىن ئىدى . زۇنۇن
قادىرىنىڭ «چىنىقىش» ناملىق ھېكايىسى 1950 ـ يىللاردىكى ئۇيغۇر
پروزىچىلىقىنىڭ يۇقىرى مۇۋەپپەقىيىتىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ،
ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتىدىكى غايەت زور ئۆزگىرىش-
لەر يۇكسەك بەدىئىي دىت ۋە كامالەتكە يەتكەن بەدىئىي ماھارەت بىلەن
ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ھېكايە سۈپىتىدە ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان پروزىچى-
لىقىدىن يېڭى بىر سەھىپە ئاچتى . ئابلىمىت مەسئۇدى «ساراڭ
ساقايدى» ، «ئۇ ئۆز يولىنى تاپتى» ، «دەسلەپكى قەدەم» ، «ئازاد
يېزىنىڭ قىزى» قاتارلىق بىر تۈركۈم ھېكايىلىرى بىلەن 1950 ـ
يىللارنىڭ باشلىرىدىكى ئۇيغۇر يېزىلىرىنىڭ ، جۈملىدىن تۇرپان يې-
زىلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۆزگىرىشلىرىنى ، بۇنداق ئۆزگىرىشلەرنىڭ
كىشىلەرنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى دۇنياسىغا ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلى-
رىگە ئېلىپ كەلگەن يېڭىلىقلىرىنى چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ ،
دەسلەپكى مەزگىللەردىكى پروزىچىلىقنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن گەۋدى-
لىك تۆھپىلەرنى قوشتى . تۇردى سامساق شېئىر ئىجادىيىتىگە يان-
داشتۇرۇپ يەنە پروزا ئىجادىيىتى بىلەنمۇ شۇغۇللىنىپ ئۈچ ۋىلايەت
ئىنقىلابى مەزگىلىدىكى جەڭگىۋار كۈرەشلەر تېما قىلىنغان «تىيانشان
باغرىدا» ، «بەش تال ئوق» قاتارلىق ھېكايىلەرنى يېزىپ ئۇيغۇر
ھېكايىچىلىقىغا ھەربىي تۇرمۇش تېمىسىدىن ئىبارەت يېڭى بىر تېمى-
نى ئېلىپ كىردى ۋە ئۇيغۇر ھېكايىچىلىقىنىڭ تېمىسىنى كېڭەيتىش
جەھەتتە گەۋدىلىك تۆھپە قوشتى . ئەرشىدىن تاتلىق پروزا ئىجادىي-
تىنىڭ بۇ يىللاردىكى مۇۋەپپەقىيىتى ۋە تەسىرىمۇ خېلى روشەن
بولدى . ئۇنىڭ «سادىق باپكار» ، «پۇشايمان» قاتارلىق ھېكايىلىرىدا
يېڭى دەۋردىكى يېڭىچە تۇرمۇش ، يېڭىچە كىشىلىك مۇناسىۋەت ،
كىشىلەر ئېڭىدىكى ئۆسۈش گەۋدىلىك ئوتتۇرىغا قويغانلىقى بىلەن
خاراكتېرلەندى ، شۇنداقلا ئەدەبىيات ساھەسىدە بەلگىلىك تەسىر قوز-
غىدى . ئەرشىدىن تاتلىقنىڭ ئۇيغۇر پروزىچىلىقىدىكى يەنە بىر قىم-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

مەتلىك ئەمگىكى شۇكى، ئۇنىڭ 1956 ـ يىلى يېزىلغان «سىناق» ناملىق پوۋېستى ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىيات تارىخىدا يېزىلغان تۇنجى پوۋېست بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. يازغۇچى بۇ پوۋېستىدا گەرچە يېزا ئىگىلىكىنى كوپېراتسىيىلەشتۈرۈشتىن ئىبارەت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا كۆپ يېزىلغان تېمىنى يازغان بولسىمۇ، ئەمما ئەسەرنىڭ قىممىتى يازغۇچىنىڭ پوۋېستتىن ئىبارەت ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن يېڭى بولغان شەكىلگە مۇراجىئەت قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭدا كۆرۈنەرلىك مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەنلىكىدىن ئىبارەت. پروزىچىلىقتا قولغا كەلتۈرۈلگەن بۇ بىر قاتار نەتىجىلەرگە مەتتىمىن توختايوپ يازغان «قانلىق يەر» رومانىنىڭ 1950 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا شىنجاڭدا چىقىدىغان «غەربىي شىمال ئەدەبىيات سەنئىتى» ژۇرنىلى تەرىپىدىن ئېلان قىلىنغانلىقىنى قوشۇپ قارايدىغان بولساق، 1950 ـ يىللارنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا ئۇيغۇر يازغۇچىلىرىنىڭ پروزا ئىجادىيىتىدە ئاز بولمىغان نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز.

ئەمما، پروزا ئىجادىيىتىدىكى بۇنداق گۈللىنىش ۋەزىيىتى ئىزچىل داۋاملىشىپ بارالمىدى. 1957 ـ يىلىدىن كېيىن سولچىل پىكىر ئېقىمىنىڭ ئەزۋەيلەپ كېتىشى بىلەن يازغۇچىلىرىمىزنىڭ ئىجادىيىتى بىر مەزگىل توسقۇنلۇققا ئۇچرىدى، تېمىلارغا، يېزىش ئەركىنلىكىگە چەك قويۇلدى، ئىلگىرى يېزىلغان بىر تۈركۈم مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر يولسىزلىق بىلەن زىيانكەشلىك شەكلىدە تەنقىد قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن باشقا ژانىرلار قاتارى پروزىچىلىقتىمۇ بىر مەزگىللىك ئۈزۈلۈش بولدى. 1960 ـ يىللارنىڭ باشلىرىغا كەلگەندە ئەدەبىيات ـ سەنئەت سىياسىتىنىڭ ياخشىلىنىشىغا ئەگىشىپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىمۇ يەنە بىر قېتىملىق جانلىنىش ۋەزىيىتى مەيدانغا كەلدى. پروزىچىلىقنى ئېلىپ ئېيتىدىغان بولسا، پروزا ئىجادىيىتى ساھەسىگە قەييۇم تۇردى، ئەخەت تۇردى، ئابلىمىت سابىر، ئابلىمىت ھاجى، قاھار جېلىل، ئابلا ئەخمىدى، مالىك كېۋىر . . . قاتارلىق

بىر تۇركۇم ياش يازغۇچىلار كىرىپ كەلدى . بۇ بىر تۇركۇم ياش يازغۇچىلار ئۇيغۇر پروزىسىنىڭ 17 يىللىق ئىجادىيەت مۇساپىسىدىكى ئىككىنچى قېتىملىق كۆتۈرۈلۈش مەنزىرىسىنى شەكىللەندۈردى . بولۇپمۇ «ھاياتنىڭ باشلىنىشى» (ئەخەت تۇردى) ، «خالتا كوچىدىن يانغاندا» (ئەرشىدىن تاتلىق) ھېكايىلىرى پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىش جەھەتتە خاراكتېر يارىتىشتا ئىچكى كەچۈرمىشلەرنى چىن ۋە قايىل قىلارلىق قىلىپ يورۇتۇپ بېرىشتە مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولسا ، «مىنىبىك دۇيجاڭ» ، «قىزىل يۇلتۇزلۇق شەپكە» (قەييۇم تۇردى) ھېكايىلىرى تەسۋىرلەنگەن ۋەقەلىكنىڭ جىددىي ۋە جەلپكارلىقى بىلەن كىتابخانلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى . ئەمما بۇنداق قايتا گۈللىنىش ۋەزىيىتىمۇ ئۇزۇن داۋاملىشالمىدى . مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ۋە ئۇنىڭ ئالدىدىراق باشلانغان بىرقاتار سىياسىي ـ ئىجتىمائىي كۈرەشلەر ئەمدىلا شەكىللىنىشكە ، تەرەققىي قىلىشقا باشلىغان ئۇيغۇر پروزىچىلىقىنى يەنە بىر قېتىم خاراب قىلىۋەتتى .

ئەدەبىيات تارىخى نۇقتىسىدىن قارىغاندا ، مىلادىيە 1949 ـ يىلىدىن 1966 ـ يىلىغىچە بولغان 17 يىللىق ئۇيغۇر پروزىچىلىقى ئومۇمىي جەھەتتىن مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى . ئالدى بىلەن بۇ باسقۇچتا بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر پروزىچىلىقى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندى ، تەرەققىي قىلىپ ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ پروزىچىلىق ساھەسىنى دەسلەپكى قەدەمدە شەكىللەندۈردى . باشقىسىنى قويۇپ تۇرغاندىمۇ ، ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان پروزىچىلىقىغا پۇختا ئاساس سېلىنغانلىقىنىڭ ئۆزىلا بۇ يىللاردىكى ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئەڭ چوڭ بىر مۇۋەپپەقىيىتى ھېسابلىنىدۇ . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئاشۇ يىللاردىكى پروزىچىلىقنىڭ ئىجتىمائىي رېئاللىق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى ئالاھىدە گەۋدىلىك بولدى . ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان پروزىچىلىقى باشلىنىشى بىلەنلا ئۇيغۇرلارنىڭ سىياسىي ـ ئىجتىمائىي ھاياتىدا ، تۇرمۇش شەكلىدە ، روھىي دۇنياسىدا يۈز بەرگەن ۋە يۈز بېرىۋاتقان ماھىيەتلىك ئۆزگە-

ـرىشلەرنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ ، تۇرمۇشنى ، دەۋر رېئاللىقىنى نىسبەتەن كەڭ ، جانلىق ۋە چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈشكە تىرىشتى ، پروزا ئەسەرلىرى ئىجتىمائىي ھاياتنى دەسلەپـ ـكى قەدەمدە خېلى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئەكس ئەتتۈرۈپ ، ئۇيغۇر رېئاـ ـلىزملىق پروزىچىلىقىغا تېخىمۇ پۇختا ئاساس سېلىندى . ئۇنىڭ ئۈسـ ـتىگە 17 يىللىق پروزا ئىجادىيىتىدە گەرچە ھېكايە ئاساسلىق ئورۇندا تۇرغان ، ئاساسلىق مۇۋەپپەقىيەت ھېكايە ئىجادىيىتىدە قولغا كەلتۈـ ـرۈلگەن بولسىمۇ ، ئەمما پوۋېست ، رومان قاتارلىق تۈرلەرگىمۇ دەسـ ـلەپكى قەدەمدە ئاساس سېلىندى . يەنە بىر تەرەپتىن ئېيتقاندا ، بۇ يىللاردىكى پروزىچىلىق يېزا تۇرمۇشىنى ئاساسلىق تېما قىلدى ، ئۇلاردا يېزىلاردىكى سىياسىي ـ ئىجتىمائىي ھەرىكەتلەر ، سىنىپىي ـ ئىدىيىۋى كۆرەشلەر ، يېزا ھاياتى ۋە دېھقانلار تۇرمۇشىدىكى ئۆزگىرىشلەر نۇقـ ـتىلىق ئەكس ئەتتۈرۈلدى . شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە يازغۇچىلىرىـ ـمىزنىڭ پروزىچىلىقىمىزنىڭ بەدىئىي سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ، پروزا ئىجادىيىتىدە مىللىي ئالاھىدىلىك يارىتىش . . . قاتارلىق جەھەتلەردىكى تىرىشچانلىقىمۇ خېلى ئۈنۈملۈك بولدى . گەرچە ، بۇ يىللاردىكى پروزىچىلىقىمىزدا يەنىلا ئاز بولمىغان يېتەرسىزلىكلەر ساقلانغان بولسىمۇ ، ئەمما دەۋرنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە قويغان چەكلىمىسىگە ، ۋە پروزا ئىجادىيىتىنىڭ ئەمدىلەتتىن شەكىللىنىۋاتـ ـقانلىقىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، نەتىجە ـ مۇۋەپپەقىيەتلەرنى ئاساسلىق ئورۇنغا قويۇشقا بولىدۇ .

مىلادىيە 1960 ـ يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن تارتىپ باشلانغان مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى ئالدى بىلەن ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىنى ۋەيران قىلدى . مەدەنىيەت مۇستەبىتلىكى يۈرگۈزۈلگەن ئاپەتلىك يىللاردا پروزا ئىجادىيىتىمۇ ئەدەبىياتنىڭ باشقا ژانىرلىرىغا ئوخشاش قارا بوراننىڭ ئىچىدە قالدى . لىن بياۋ ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» «ئۆچنى گەۋدىلەندۈرۈش» ، «باش تېما ئالدىن يۈرۈش» دېگەندەك

سەپسەتىلەرنى بازارغا سىلىپ يۈرگەن بۇ يىللاردا ھەقىقىي ئەدەبىيات-نىڭ نورمال مەۋجۇت بولۇشىغا يول قويۇلمىدى . كىتابلار كۆيدۈرۈ-لۈپ ، يازغۇچىلار سۈرگۈن قىلىنىپ ، مىسلىسىز ئازاب ـ ئوقۇبەت ئىچىدە قالدى . بىراق ، شۇنى ئېيتىپ ئۆتۈش زۆرۈركى ، مانا مۇشۇن-داق ئاق تېررورلۇق قاپلاپ كەتكەن يىللاردا ئۇيغۇر يازغۇچىلاردىن بىرەرىمۇ «سۇيىقەست ئەدەبىياتى» غا جور بولىدىغان ئەسەرلەرنى يازمىدى . بىر قىسىم قەيسەر يازغۇچىلىرىمىز شۇنداق ئاپەتلىك يىل-لاردىمۇ قەلىمىنى تاشلاپ قويماي ، خەلق تەشنا بولىدىغان ئەسەرلەر-نى يازدى . ئۇلارنىڭ بىرقىسمى قول يازما شەكلى بىلەن خەلق ئارىسى-غا تارقىلىپ يۈردى . پەرھات جىلان يازغان «پۇل» ، مەخمۇت ئىلياس يازغان «مۇھەببەت لوگىكىسى» ، مۇھەممەت پولات يازغان «ئالتۇن چىش» قاتارلىق ھېكايىلەر دەل مۇشۇ تۈردىكى ھېكايىلەردىن بولۇپ ، ئاشۇ يىللاردا خەلقىمىزنىڭ ئەدەبىياتقا بولغان تەشنالىقىنى قاندۇرۇش-تا مۇھىم روللارنى ئوينىدى . «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» نىڭ ئاخىرقى يىللىرىغا كەلگەندە ، پروزا ئىجادىيىتى قايتىدىن جانلىنىپ ، سىياسىي خاھىش گەۋدىلەندۈرۈلگەن دەۋر روھى كۈچلۈك بولغان بىر قىسىم ئەسەرلەر يېزىلدى . زوردۇن سابىرنىڭ «تاغ كەينىگە ئۆتكەن-چە» ناملىق ھېكايىسى ، قەييۇم تۇردىنىڭ ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىدىكى تۇنجى رومان ھېسابلىنىدىغان «قىزىلتاغ باتۇرلىرى»[1] ناملىق رومانى ، يەنە شۇ يىللاردا يېزىلغان زوردۇن سابىرنىڭ «ئاۋ-رال شاماللىرى» ناملىق رومانى قاتارلىقلار مانا مۇشۇ يىللاردىكى ئىجادىيەتكە ۋەكىللىك قىلىدىغان ئەسەرلەردىن بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . گەرچە بۇ ئەسەرلەرنىڭ ئىدىيىۋىلىكى ۋە بەدىئىيلىكىدە ئالاھىدە تىلغا ئالغۇدەك يېتۈكلىكلەر ، مۇۋەپپەقىيەتلەر بولمىسىمۇ ، ئەمما ئۆزۈن

① مەمتىمىن توختايوۋنىڭ «قانلىق يەر» رومانى ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىغا تەۋە بولغاچقا، بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىدىكى تۇنجى رومان ھېسابلانمايدۇ —— ئاپتوردىن.

مەزگىل قاقاس پېتى قالغان پروزىچىلىق تۇپرىقىدا قايتىدىن ياشنىغان تۇنجى گىياھلار بولۇش سۈپىتى بىلەن ئەدەبىيات تارىخىدا مۇناسىپ ئورۇن تۇتىدۇ . قەييۇم تۇردىنىڭ «قىزىلتاغ باتۇرلىرى» رومانىنى ئالىدىغان بولساق ، بۇ رومان گەرچە مەزمۇن ۋە بەدىئىيلىك جەھەتلەردە نۇرغۇن يېتەرسىزلىكلەردىن خالىي بولمىغان بولسىمۇ ، لېكىن بۇگۈنكى رومانچىلىقىمىزنىڭ باشلىنىشىدا مۇھىم رول ئوينىغانلىقى ۋە دەل مۇشۇ يىللاردا يېزىلغانلىقى ئۇچۇن بۇلارنى يۇقىرىقى كۆزقاراشىمىزنىڭ دەلىللىرى سۈپىتىدە تىلغا ئالىمىز .

مىلادىيە 1976 ـ يىلى «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ گۇمران بولۇپ ، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دەۋرىنىڭ ئاخىرلىشىشى ئەدەبىي ئىجادىيەت ئەركىنلىكىنى ھەقىقىي كاپالەتكە ئىگە قىلدى . ئەدەبىي ئىجادىيەت ئۇچۇن چەكسىز ئىمكانىيەتلەر يارىتىلغان بۇ دەۋردە ئىدىيىنى ئازاد قىلىش ھەرىكىتىنىڭ تۈرتكىسىدە يازغۇچىلىرىمىز بىر مەزگىللىك ئۆگىنىش ، قايتىدىن تەپەككۇر قىلىش ئارقىلىق ئەدەبىياتنىڭ رېئالىستىك روھىنى قايتىدىن ئۇرغۇتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان پروزىسى ئۆزىنىڭ ھايات مۇساپىسىدىكى تولىمۇ مۇدھىش بولغان بىر دەۋرنى ئاخىرلاشتۇرۇپ ، ئۇچىنچى قېتىم قايتىدىن جانلىنىش باسقۇچىغا كىردى . شۇنداق دەپ جەزملەشتۈرۈشكە بولىدۇكى ، بۈگۈنكى زامان پروزىسىنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن گۈللىنىش باسقۇچى تارىخنىڭ مانا مۇشۇ بۇرۇلۇش دەۋرىدىن باشلاندى .

مىللىتىمىزنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا پوئېزىيىنىڭ مۇتلەق ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيدىغانلىقى ، ئۇيغۇر مىللىتىنى شېئىرىي مىللەت دەپ ئاتاشقىمۇ بولىدىغانلىقى مۇنازىرە تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەت . بىراق ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىدا پروزا ئۆزىنىڭ كۆپ جەھەتلەردىكى ئەۋزەللىكلىرى بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ ئالدىنقى قاتارىدىن ئورۇن ئالدى . بۇ نەتىجىلەرنىڭ قولغا كېلىشىنى بىز 1956 ـ يىلى يولداش ماۋزېدۇڭ ئوتتۇرىغا قويغان «ھەممە گۈللەر تەكشى ئېچىلسۇن ، ھەم-

مە ئېقىملار بەس ـ بەستە سايرىسۇن » فاگجېنىنىڭ ھەقىقىي ئەمەلىي-لەشكەنلىكىنىڭ نەتىجىسى دەپ قارايمىز . ھازىرغىچە پۇتكۇل سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىمىزغا بولغان يېتەكچىلىك ئەھمىيىتىنى يوقاتماي كېلىۋاتقان «قوش فاگجېن» غا قارىتا ، بولۇپمۇ بۇگۇن يەنى ئەدەبىياتنىڭ جۇت پەسلى ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنكى باھار پەسلىدە ، يەنە كېلىپ نۇرغۇن تەجرىبىلەرگە بولۇپمۇ ئاچچىق ساۋاقلارغا ئىگە بولغان بۈگۈنكى كۈندە چۈشەنچىمىز تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىپ ، ئەقىدىمىز تېخىمۇ كۈچەيمەكتە . بۇ نېمە ئۈچۈن ؟ بۇنىڭ سەۋەبى ، بۇ فاگجېننىڭ ئەدەبىياتنىڭ قانۇنىيەتلىرى بىلەن ھەمدە ئېستېتىك پرىنسىپلار بىلەن يۇغۇرۇلغانلىقى ۋە كۈچلۈك ئىلمىيلىققا ئىگە ئىكەنلىكىدىندۇر .

ھەممىمىزگە مەلۇم ، مول ، رەڭدار ، خىلمۇ خىللىققا ئىگە ئەدەبىياتلار خەلقنىڭ مەنىۋى تەلەپلىرىگە ياندىشالايدۇ . دەرۋەقە ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى جۈملىدىن پروزىسى مۇشۇ قانۇنىيەت بويىچە راۋاجلاندى . ئىسلاھات ، ئېچىۋېتىشتىن كېيىن پروزىمىز بىر خىللىقتىن كۆپ خىللىققا يۈزلەندى .

پروزىمىزنىڭ تەرەققىي تاپقانلىقى ئەلۋەتتە يېڭى شەكىللەرنىڭ تېزلىك بىلەن بىخ سۈرۈپ مېۋىگە كىرگەنلىكىدە ، ئەسەرلەرنىڭ سان ـ ساپاسىنىڭ ئۆسكەنلىكىدە كۆرۈلىدۇ . ئەڭ مۇھىمى پروزىنىڭ ئىجادىيەت باغچىسىدا ھەممە گۈللەر تەڭ ئېچىلىدىغان مەنزىرىنىڭ شەكىللەنگەنلىكىدە ئىپادىلىنىدۇ . شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ئەگەر بىرى بۈگۈنكى ئۇيغۇر پروزىسىنىڭ تۈپ ئالاھىدىلىكى نېمە ؟ دەپ سورىسا ، بىز خىلمۇ خىللىق دەپ جاۋاب بېرىمىز . ئۇيغۇر پروزىسىنىڭ يۈزلىنىشى نېمە ؟ دەپ سورىسىمۇ ئوخشاشلا خىلمۇ خىللىق دەپ جاۋاب بېرىمىز . چۈنكى ، بۈگۈنكى پروزىمىز مىلادىيە 1950 ـ ، 1960 ـ ۋە 1970 ـ يىللاردىكى پروزىمىزدىن تېما ، ئىدىيىۋىلىك ، پېرسوناژلار ئوبرازى ، قۇرۇلما ، ئىپادىلەش ئۇسۇلى قاتارلىق كۆپ تەرەپلەردە روشەن پەرقلىنىدۇ . بۇ پەرقلەرنى بىر خىللىق بىلەن كۆپ خىللىق-

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com